

Олена Іванівна ГРИГОРЬЄВА,
здобувач кафедри кримінального процесу
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого (м. Харків),
вул. Пушкінська, 77, Харків, 61024,
legrigore@yandex.ru

УДК 343.126.7

ЗАПОБІЖНІ ЗАХОДИ, ЩО ОБМЕЖУЮТЬ ПРАВО НА СВОБОДУ ПЕРЕСУВАННЯ: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ

На підставі законодавчих актів, що діяли на території України, досліджується історичний досвід становлення запобіжних заходів, що обмежують право на свободу пересування; аналізується ефективність їх застосування. Недопустимість безпідставного обмеження прав осіб на різних стадіях кримінального провадження є головною умовою побудови правової держави. У зв'язку з цим, набуває більшого значення застосування запобіжних заходів, що не пов'язані з ізоляцією особи, бо вони спрямовані на виконання завдань кримінального провадження з мінімальними обмеженнями прав та свобод особи. Як свідчить практика, назва і процесуальний порядок застосування вказаних запобіжних заходів продовж різних історичних періодів змінювались, проте законодавцем підтверджено доцільність їх застосування. Запобіжні заходи, що обмежують право на свободу пересування, покликані забезпечити належну поведінку підозрюваного, обвинуваченого, суттєво не вплинувши на звичайне його життя. Тому їх застосування є доцільним. Такі запобіжні заходи не потребують матеріальних затрат держави і є ефективними задля досягнення завдань кримінального процесу.

Ключові слова: запобіжні заходи, особисте зобов'язання, підписка про невиїзд, обмеження права на свободу пересування.

Сучасні тенденції до розбудови правової держави передбачають забезпечення прав особи, недопустимість їх безпідставного обмеження на різних стадіях кримінального провадження, тому дедалі актуальнішим постає питання щодо скорочення практики застосування найсуворішого запобіжного заходу — тримання під вартою. Запобіжні заходи є невід'ємним елементом механізму забезпечення успішної реалізації завдань кримінального провадження. Разом з тим їх застосування завжди пов'язане з обмеженням конституційних прав особи, тому актуальним є питання щодо правомірності таких правообмежень.

У зв'язку з цим, набувають більш широкого застосування запобіжні заходи, що не пов'язані з ізоляцією особи, бо вони спрямовані на виконання завдань кримінального провадження з мінімальними обмеженнями прав та свобод особи.

Проблеми, пов'язані із застосуванням запобіжних заходів, завжди привертала увагу науковців. Зокрема їх досліджували В. П. Бож'єв, Ю. М. Грошевой, О. Ф. Кістяківський, Ю. Д. Лівшиц, П. І. Лобойко, П. І. Люблінський, В. Т. Маляренко, В. Т. Нор, В. В. Рожнова, О. М. Ткачова, О. І. Тіщенко, О. Г. Шило, І. С. Яковець та ін. Чимало наукових досліджень присвячено запобіжним заходам, що застосовувалися у різні історичні періоди становлення України. Однак до цих пір не виокремлено і не проаналізовано запобіжні заходи, що обмежують право на свободу пересування.

Метою дослідження є вивчення історичного досвіду з цієї проблематики на підставі законодавчих актів, що діяли на території України в різні часи її становлення, зокрема, аналіз ефективності запобіжних заходів, що обмежують право на свободу пересування, вивчення позитивного досвіду минулих років для практичного його використання в умовах сьогодення.

До запобіжних заходів, що обмежували право на свободу пересування і передбачалися кримінально-процесуальним законодавством на території сучасної України у різні часи, можна віднести такі:

— відібрання посвідки на проживання — у ст. 416 Статуту кримінального судочинства 1864 року [1, с. 161];

— зобов'язання обвинуваченого підпискою про явку до слідства та невиїзд з місця проживання (прототип підписки про невиїзд) — у ст. 416 Статуту кримінального судочинства 1864 року [1, с. 161];

— підписка про невиїзд — у ст. 152 КПК УРСР 1922 р. [2, с. 687], у ст. 147 КПК УРСР 1927 р. [3, с. 118], у ст. 151 КПК 1960 р. [4];

— особисте зобов'язання в частині обов'язку не відлучатися із населеного пункту, в якому особа зареєстрована, проживає чи перебуває, без дозволу слідчого, прокурора або суду (за своєю природою особисте зобов'язання дещо нагадує підписку про невиїзд) — у ст. 179 КПК України 2012 р. [5, с. 69].

Законодавчі акти, що діяли на території нашої держави у різні часи до XVIII століття, не містили чіткої систематизації запобіжних заходів, до того ж не існувало і самого поняття “запобіжні заходи”, останні згадувались доволі опосередковано, і процедура їх застосування була не описана.

У Правах, за якими судиться малоросійський народ 1743 року (далі — “Права ...”) серед заходів, що перешкоджають сторонам ухилитися від слідства та суду, названо відібрання підписки, що сторони не покинуть місця знаходження суду. Зміст таких заходів збігається із сучасним поняттям “запобіжних заходів”. Сутність згаданої підписки полягала в тому, що як тільки сторони прибудуть до суду, то вони не мали права відступити й покинути місцезнаходження суду без дозволу. Порушивши такий обов'язок, “позовник” міг втратити позов, а “позваний” — зазнати кари арештом [6, с. 174]. Тобто вже у XVIII ст. законодавчо було закріплено обов'язок не покидати місце, де ведеться провадження, з метою забезпечення проведення слідства і суду, що має аналог у сучасній системі запобіжних заходів, що обмежують право на свободу пересування підозрюваного, обвинуваченого.

У ході здійснення судової реформи 1864 року вперше створено систему запобіжних заходів у кримінальному процесі. Для свого часу вона була доволі прогресивною. Результатом судової реформи стало затвердження 20 листопада 1864 р. імператором Олександром II Статуту кримінального судочинства (далі — Статут), у якому передбачалася гл. 6 “Про запобігання обвинуваченому способів ухилення від слідства” [1, с. 161]. На всіх без винятку осіб, які перебували під слідством, застосовувався загальний для всіх запобіжний захід — заборона залишати без дозволу слідчого межі міста або дільниці, де провадиться слідство (ст. 415 Статуту). Крім того, ст. 416 Статуту був передбачений спеціальний запобіжний захід — відібрання посвідки на проживання або зобов'язання обвинуваченого підпискою про явку до слідства та невиїзд з місця проживання. Деякі юристи вважали підписку про невиїзд фактично тотожною за своїм юридичним значенням простій забороні залишення меж міста, так як порушення цього обов'язку, незалежно від наявності підписки, не тягло за собою покарання. Хоча для обвинуваченого могли настати невідгідні наслідки — застосування найбільш суворого запобіжного заходу — взяття під варту [1, с. 308]. М. В. Духовський також вважав, що підписка про явку до слідчого не є запобіжним заходом, бо кожен обвинувачений, що не бажає бути підданий приводу, зобов'язаний і без попередньої підписки з'являтися до судового слідчого за його викликами [7, с. 368].

Відібрання посвідки на проживання вважалось надійною гарантією явки обвинуваченого до суду. Відповідно до діючого в ті часи законодавства для влаштування на роботу або для реєстрації обов'язковим було пред'явлення паспорта або посвідки на проживання. Вилучений паспорт підшивався до матеріалів справи, на ньому назавжди залишалися сліди проколів, і в подальшому в разі виправдання обвинуваченого такий "проколотий" паспорт компрометував свого власника, створював перешкоди для нормального життя [8, с. 119–125]. Під впливом суспільства Сенат дав вказівку паспорт до справи не підшивати [9]. Замість паспорта обвинувачений отримував тимчасовий реверс — посвідчення про вилучення паспорта, по ньому не можливо було влаштуватися на роботу і знайти житло. До того ж в ньому зазначалося, за який саме злочин провадиться слідство [10, с. 62]. Тому на практиці слідчі цей запобіжний захід застосовували нечасто. У звіті Одеського окружного суду значилось, що відібрання посвідки на проживання взагалі не практикувалося, бо цей запобіжний захід, враховуючи умови життя, був чи не суворішим ніж "безусловное личное задержание". Будучи під вартою, обвинувачений забезпечувався оселею, їжею і теплом, а у разі відібрання посвідки на проживання — був змушений залишитись і без цього. Реверс вважався "вовчим білетом" [1, с. 308]. На думку В. К. Случевського, причини незастосування цього запобіжного заходу насправді були в тому, що законодавче обмеження переміщень осіб без паспортів не перешкоджало тогочасним реаліям життя, що допускали проживання по чужій або підробній посвідці на проживання [11].

Бурдін М. Ю. зазначає, що порушення підписки про явку до слідства та невийзд з місця проживання не призводило до юридичної відповідальності особи, але вважалось достатньою підставою для застосування більш суворого запобіжного заходу, і, таким чином, підписка мала не стільки юридичне, скільки моральне значення [12, с. 13].

Відібрання посвідки на проживання як запобіжний захід було виключено з системи запобіжних заходів Декретом про суд № 1 від 24 листопада 1917 р. [13, с. 18]. І хоча офіційно цей запобіжний захід не відмінявся, проте в подальшому в законодавчих актах ні разу не згадувався, він втратив своє юридичне значення.

З 1922 року почав діяти КПК УРСР (далі — КПК УРСР 1922 р.), який було надруковано у першому виданні Зібрання Указонень та розпоряджень Робітничо-Селянського Уряду України № 41 від 12 жовтня 1922 р. [2, с. 687]. Відповідно до ст. 146 КПК УРСР 1922 р. від кожної особи, яка залучалась до справи як обвинувачений, слідчий відбирав підписку про явку до слідчого, суду і зобов'язання повідомляти про зміну місця проживання. Крім цього, слідчий був вправі застосувати до обвинуваченого запобіжні заходи до ухилення від суду і слідства. Ст. 147 вказаного кодексу передбачала нову систему запобіжних заходів, у якій вперше передбачалася підписка про невийзд. Відповідно до ст. 152 КПК УРСР 1922 р. підписка про невийзд полягала у відібранні від обвинуваченого зобов'язання не відлучатися від вибраного ним або слідчим місця проживання без дозволу слідчого чи суду. У випадку порушення обвинуваченим даної ним підписки вона замінювалась більш суворим запобіжним заходом, про що необхідно було роз'яснити обвинуваченому при відібранні підписки. Що ж стосується порядку застосування запобіжних заходів, то згідно зі ст. 148 їх можна було застосовувати лише після притягнення особи як обвинуваченого і змінити чи відмінити після першого його допиту. Однак у КПК УРСР 1922 р. передбачалося застосування у виняткових випадках запобіжних заходів до підозрюваних і до пред'явлення їм обвинувачення. У таких випадках обвинувачення мало бути пред'явленим не пізніше 14 діб з дня обрання запобіжного заходу. У разі неможливості пред'явлення обвинувачення в зазначений строк обраний запобіжний захід обов'язково скасовувався. Слід зауважити, що ст. 164 КПК УРСР 1922 р. передбачала відміну або зміну запобіжного заходу, застосованого до обвинуваченого тоді, коли відпаде подальша необхідність у запобіжному заході взагалі або запобіжному заході, що було застосовано.

З 1927 року вводиться в дію новий КПК УРСР (далі — КПК УРСР 1927 р.), який теж містить запобіжний захід — підписку про невиїзд, однак його зміст дещо змінено. Так, відповідно до ст. 147 гл. 12 підписка про невиїзд полягає у відібранні від обвинуваченого зобов'язання не відлучатися з місця проживання, обраного судово-слідчим органом, без його дозволу. Місце проживання може обиратися самим обвинуваченим, однак у такому випадку йому необхідно отримати згоду судово-слідчого органу [3, с. 124]. Тобто, порівнюючи вказані норми з тими, що передбачалися попереднім КПК УРСР 1922 р., можна сказати, що звужено свободу вибору місця проживання особою, до якої застосовувалася підписка про невиїзд. Така особа самостійно вже не могла обирати місце проживання, для цього їй необхідна була згода судово-слідчого органу. Аналогічно до норм, передбачених попереднім КПК УРСР 1922 р., допускалося застосування запобіжного заходу до підозрюваного, хоча скорочено строк пред'явлення обвинувачення в таких випадках (не пізніше 10 діб з дня обрання запобіжного заходу) [14, с. 35].

Варто зауважити, що ст. 142 КПК УРСР 1927 р. містила примітку, відповідно до якої порука і застава могли приєднуватися до підписки про невиїзд, тобто останній запобіжний захід міг використовуватися як додатковий.

КПК УРСР 1960 року (далі — КПК 1960 р.) залишив у системі запобіжних заходів підписку про невиїзд. Відповідно до його ст. 151 підписка про невиїзд полягала у відібранні від підозрюваного або обвинуваченого письмового зобов'язання не відлучатися із місця проживання чи перебування без дозволу слідчого. Якщо підозрюваний або обвинувачений порушить дану ним підписку про невиїзд, то вона може бути замінена більш суворим запобіжним заходом; про це підозрюваному або обвинуваченому повинно бути оголошено при відібранні від нього підписки про невиїзд [4]. Тобто норми кодексу не передбачали можливості впливу органу розслідування на визначення місця проживання чи перебування при застосуванні підписки про невиїзд.

Законом України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності” КПК 1960 року було доповнено ст. 149¹, яка передбачала право покладання органом дізнання, слідчим, прокурором, суддею, судом одного або декількох обов'язків на підозрюваного, обвинуваченого, підсудного, засудженого при обранні запобіжного заходу, не пов'язаного з триманням під вартою [15]. Серед обов'язків, що пов'язані з обмеженням територіального переміщення, можна назвати такі:

— з'являтися на виклик до органу дізнання, досудового слідства, прокурора або суду, а в разі неможливості з'явитися через поважні причини — завчасно повідомляти про це посадову особу або орган, що здійснив виклик;

— не відлучатися із населеного пункту, в якому він зареєстрований, проживає чи перебуває, без дозволу слідчого або органу, у провадженні якого знаходиться кримінальна справа;

— повідомляти службову особу або орган, у провадженні якого знаходиться кримінальна справа, про зміну свого місця проживання та/або місця роботи;

— здати на зберігання до відповідних органів державної влади свій паспорт (паспорти) для виїзду за кордон, інші документи, що дають право на виїзд з України і в'їзд в Україну, які повертаються негайно після скасування відповідного запобіжного заходу або покладеного обов'язку.

При обранні запобіжного заходу, не пов'язаного з триманням під вартою, правомочна особа мала право покласти на підозрюваного, обвинуваченого, підсудного, засудженого один або декілька обов'язків додатково, що значно підвищувало ефективність застосованого запобіжного заходу. Обов'язки визначалися з урахуванням віку особи, стану її здоров'я, сімейного і матеріального стану, виду діяльності, місця проживання та інших обставин, що її характеризують.

У 2012 році прийнято Кримінальний процесуальний кодекс (далі — КПК України 2012 р.), яким суттєво змінено ту систему запобіжних заходів, яка діяла протягом останніх десятиліть. Так, нововведений кодекс взагалі не передбачає застосування запобіжного заходу у вигляді підписки про невиїзд. Однак, на протипагу йому, в систему запобіжних заходів введено зовсім новий запобіжний захід, який раніше не передбачався, — особисте зобов'язання. До того ж ч. 3 ст. 176 КПК України 2012 р. його визначено як такий, що є найбільш м'яким.

Відповідно до ч. 1 ст. 179 КПК України 2012 р. особисте зобов'язання полягає у покладенні на підозрюваного, обвинуваченого зобов'язання виконувати покладені на нього слідчим суддею, судом обов'язки, передбачені ст. 194 цього кодексу. Аналізуючи нормативний зміст обов'язків, передбачених вказаною статтею, зазначимо, що нововведений запобіжний захід не вичерпуються лише обмеженнями щодо права на свободу пересування, а значно розширює коло обмежень, що мають різні спрямування, зокрема такі як обмеження спілкування з визначеною особою, обмеження щодо відвідування певних місць та ін. А от до обов'язків, які можна віднести до таких, що обмежують саме право обвинуваченого, підозрюваного на свободу пересування, можна віднести такі:

- прибувати до визначеної службової особи із встановленою періодичністю;
- не відлучатися із населеного пункту, в якому він зареєстрований, проживає чи перебуває, без дозволу слідчого, прокурора або суду;
- повідомляти слідчого, прокурора чи суд про зміну свого місця проживання;
- здати на зберігання до відповідних органів державної влади свій паспорт (паспорти) для виїзду за кордон, інші документи, що дають право на виїзд з України і в'їзд в Україну [4].

За КПК України 2012 р. змінено сам підхід і до процедури застосування запобіжних заходів, який полягає в тому, що слідчий, за погодженням з прокурором, прокурор може лише ініціювати цю процедуру, звернувшись з клопотанням до місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого здійснюється досудове розслідування. Тобто самостійно прийняти рішення про застосування запобіжного заходу, навіть і найбільш м'якого, ні слідчий, ні прокурор не вправі. Ухвалення такого рішення належить до виключної компетенції слідчого судді, який виходить лише з наявності підстав і ризиків для застосування запропонованого запобіжного заходу до конкретної особи.

Процедура застосування особистого зобов'язання полягає в тому, що підозрюваному, обвинуваченому письмово під розпис повідомляються покладені на нього обов'язки та роз'яснюється, що в разі їх невиконання до нього може бути застосований більш жорсткий запобіжний захід і на нього може бути накладено грошове стягнення в розмірі від 0,25 розміру мінімальної заробітної плати до 2 розмірів мінімальної заробітної плати [4].

Грошове стягнення, що передбачене законодавцем за недотримання обов'язків, покладених суддею, судом, є додатковою гарантією того, що покладені зобов'язання підозрюваний, обвинувачений належно виконає. Таке нововведення майнового характеру покликане стати однією з умов підвищення ефективності цього запобіжного заходу. Саме небажання сплатити гроші може втримати підозрюваного, обвинуваченого від порушення встановлених обмежень.

Однак слід зауважити, що відповідно до ч. 5 ст. 194 КПК України 2012 р., якщо під час розгляду клопотання про обрання запобіжного заходу, не пов'язаного з триманням під вартою, прокурор доведе наявність всіх обставин, передбачених ч. 1 ст. 194, слідчий суддя, суд застосує відповідний запобіжний захід, не пов'язаний з позбавленням волі, зобов'язує підозрюваного, обвинуваченого прибувати за кожною вимогою до суду або до іншого визначеного органу державної влади, а також виконувати один або кілька обов'язків, необхідність покладення яких була доведена прокурором.

Аналіз законодавства різних періодів становлення України дозволяє дійти висновку, що з XVIII ст. у системі запобіжних заходів знайшли своє місце і ті, що пов'язані з обмеженням права на свободу пересування. І хоча їх назва і процесуальний порядок застосування продовж різних історичних періодів змінювались, доцільність їх застосування законодавцем підтверджено. Зазвичай запобіжні заходи, пов'язані з обмеженнями права на свободу пересування, належали до найбільш м'яких, однак у більшості випадків наслідком їх недотримання було застосування більш суворого запобіжного заходу. Запобіжні заходи, пов'язані з обмеженнями права на свободу пересування, покликані забезпечити належну поведінку підозрюваного, обвинуваченого, суттєво не вплинувши на звичайне його життя, не потребують матеріальних затрат держави, тому мають таку "популярність" і є ефективними задля досягнення завдань кримінального процесу.

Список використаних джерел

1. Российское законодательство X–XX веков [Текст] : [в 9–ти т.] / под общ. ред. О. И. Чистякова. — М. : Юрид. лит. — Т. 8: Судебная реформа / отв. ред. тома Б. В. Виленский, 1991. — 496 с.
2. Уголовно-процессуальный кодекс УССР [Текст] // Сборник узаконений и распоряжений рабоче-крестьянского правительства Украины. — 1922 — № 41. — 726 с.
3. Кодекс уголовно-процессуальный УССР 1927 года [Текст] : [текст и постатейный комментарий] / сост. М. Е. Шаргей. — Х. : НКЮ УССР, 1928. — 372 с.
4. Кримінально-процесуальний кодекс України від 28.12.1960 р. № 1001–05 [Електронний ресурс] Верховна Рада України. Законодавство України. — URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1001-05>.
5. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651–VI [Текст]. — К. : Центр учбової літератури, 2012. — 254 с.
6. Яковлів, А. Український кодекс 1743 року "Права, по которым судился малороссийский народ" [Текст] / А. Яковлів. — Мюнхен : Заграва, 1949. — 211 с.
7. Духовской, М. В. Русский уголовный процесс : Издание для студентов [Текст] / М. В. Духовской. — М. : Типография А. П. Поплавского, 1908. — 464 с.
8. Петрухин, И. Н. Меры пресечения в дореволюционной России [Текст] / И. Л. Петрухин // Советское государство и право. — 1988. — № 7 — С. 119–125.
9. Ткачёва, Н. В. Меры пресечения, не связанные с заключением под стражу, в уголовном процессе России [Текст] : монограф. / Н. В. Ткачева ; научн. ред. А. В. Кудрявцева. — Челябинск : Изд-во ЮУрГУ, 2004. — 192 с.
10. Мирлес, А. Краткий курс русского уголовного процесса. Составлен применительно к программе государственной испытательной комиссии, с приложением экзаменационных вопросов и ответов на них [Текст] / А. Мирлес. — [изд. второе]. — К. : Изд-во И. И. Самоненко, 1912. — 104 с.
11. Случевский, В. Учебник русского уголовного процесса. Судостроительство — судопроизводство [Текст] / В. Случевский. — СПб. : Тип. М. М. Стасюлевича, 1913. — 670 с.
12. Бурдін, М. Ю. Запобіжні заходи за Статутом кримінального судочинства 1864 р. [Текст] / М. Ю. Бурдін // Учёные записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия "Юридические науки". — 2011. — Том 24 (63). — № 2. — С. 11–16.
13. Захарко, А. В. Неізоляційні запобіжні заходи в кримінальному процесі України [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Захарко Андрій Володимирович. — Дніпропетровськ, 2010. — 229 арк.
14. Уголовно-процессуальный кодекс Украинской ССР [Текст] офиц. текст с изм. на 10.10.1954 г. и с прилож. пост.-сист. материалов. — М. : Юрид. лит., 1955. — 163 с.
15. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності : Закон України

від 15.11.2011 р. № 4025-VI [Електронний ресурс] Верховна Рада України. Законодавство України. — URL : zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4025-17.

*Рекомендовано до друку кафедрою кримінального процесу
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
(протокол № 5 від 2 грудня 2013 року)*

Надійшла до редакції 23.12.2013

Григорьева Е. И. Меры пресечения, ограничивающие право на свободу передвижения : исторический аспект

На основании законодательных актов, действовавших на территории Украины, исследуется исторический опыт становления мер пресечения, ограничивающих право на свободу передвижения; анализируется эффективность их применения. Недопустимость безосновательного ограничения прав лиц на различных стадиях уголовного производства является главным условием построения правового государства. В связи с этим большего значения приобретает применения мер пресечения, не связанных с изоляцией лица, так как они направлены на выполнение задач уголовного судопроизводства с минимальными ограничениями прав и свобод личности. Как показывает практика, название и процессуальный порядок применения указанных мер пресечения в различных исторических периодах менялись, однако законодателем подтверждена целесообразность их применения. Меры пресечения, ограничивающие право на свободу передвижения, призваны обеспечить надлежащее поведение подозреваемого, обвиняемого, существенно не повлияв на обычную его жизнь. Поэтому их применение целесообразно. Такие меры не требуют материальных затрат государства и являются эффективными для достижения задач уголовного процесса.

Ключевые слова: меры пресечения, личное обязательство, подписка о невыезде, ограничения права на свободу передвижения.

Grygoriieva, O. I. Preventive Measures Restricting the Right to Freedom of Movement: Historical Aspect

The article examines the historical experience of the preventive measures that restrict freedom of movement, analyze the effectiveness of their application. This study is based on legislation that was in force in the territory of Ukraine. Inadmissibility of unjust restrictions on the rights of persons on various stages of criminal proceedings is the main condition for the rule of law. In this context increasingly important become preventive measures that are not associated with isolation of the person because they are focused on the tasks of criminal proceedings with minimal restrictions of rights and freedoms. Practice shows that the name and order of application of these procedural preventive measures in different historical periods was changed, but the legislature confirmed the expediency of their application. Preventive measures that restrict freedom of movement, designed to ensure the proper conduct of the suspect, accused, essentially without compromising its normal life. Therefore, their use is appropriate. These preventive measures do not require material expenditures of the state, and they are effective to achieve the objectives of the criminal process.

Keywords: preventive measures, personal liability, recognizance not to leave, restriction of freedom of movement.

